

Päijät-Hämeen hyvinvointiala kohti ekosysteemimäisempää toimintaa

Sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristö Suomessa on suurten muutosten edessä. Myös Päijät-Hämeen alueella tulevaisuuden hyvinvointi- ja terveyspalveluiden tuottaminen, uusien asiakaslähtöisten tuotteiden ja palveluiden kehittäminen sekä alan yritystoiminnan tukeminen vaatii nykyistä vahvempaa yhteistyötä alan eri toimijoiden välillä.

Kirjoittaja: Pirjo Tuusjärvi

Sosiaali- ja terveysala muutoksessa

Yksi suurimmista sote-alan toimintaympäristön muutokseen vaikuttavista tekijöistä on väestön ikääntyminen. Suomi on Euroopan nopeimmin ikääntyvä kansakunta ja erityisesti kasvaa 80 vuotta täyttäneiden kansalaisten osuus. Väestön ikääntyessä ja palvelutarpeen kasvaessa terveys- ja hyvinvointipalvelujen kysyntä ja käyttö tulevat kasvamaan. Kansallisten linjausten mukaisesti laitoshoittoa puretaan ja ikääntyvän väestön palvelut tulevat perustumaan itsenäiseen asumiseen ja sitä tukeviin avopalveluihin. (TEM, 2011.) Palveluille asetetut vaatimukset yhdessä heikentyneen huoltosuhteen kanssa luovat muutospaineita palveluiden laadun, sisällön ja kustannusten suhteen (TEM, 2014).

Globaaleista megatrendeistä ikääntymisen lisäksi sote-alan tulevaisuutta muokkaa vahvasti teknologian kehittyminen, robotisaatio, keinoäly sekä digitalisaatio (Sitra, 2017). Vastedes teknologiaa hyödynnetään yhä enemmän niin tiedon keräämisessä ja sen hyödyntämisessä kuin asiakkaiden palveluissakin (Perälä, 2017). Teknologian kehittymisen myötä erilaiset etälääkäripalvelut, -monitorointi ja -hoito ovat jo osa nykypäivän terveydenhuollon palveluita. Jo muutama vuosi sitten terveydenhuollon etäpalvelut rinnastettiin STM:n ohjeistuksen mukaan perinteisiin vastaanottokäynteihin. (Hyypiä, 2016.)

Yksi kansallisesti vaikuttavan sote-alan muutosajurin, suunnitellun sote-uudistuksen, keskeisimmistä tavoitteista on digitalisaation hyödyntäminen palveluiden tuottamisessa. Sähköisten palveluiden avulla pyritään kaventamaan ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantamaan palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitsemään sosiaali- ja terveysalan kustannuksia. (Valtioneuvosto, 2017.)

Suomi on kansainvälisesti kärkimaita terveyden ja hyvinvoinnin sähköisessä tiedonhallinnassa, josta esimerkkinä ovat mm. sosiaali- ja terveydenhuollon Kanta-palvelut (THL, 2014). Kansalliseen Terveysarkistoon sisältyvien Kanta-palvelujen tavoitteena on edistää hoidon jatkuvuutta ja potilasturvallisuutta. Valtakunnallisiin sähköisiin palveluihin sisältyvät sähköinen lääkemääräys (eResepti), potilastietojen arkisto (eArkisto), kansallinen lääketietokanta (Reseptikeskus), Omakanta eli kansalaisten omat terveystiedot verkossa sekä valtakunnallisesti yhtenäiset sähköisten potilaskertomusten tietorakanteet ja koodistot eli tiedonhallintapalvelu. (THL, 2014.)

Sähköisen tiedonhallinnan lisäksi myös hyvinvointiteknologia ja robotiikka ovat jo osa terveydenhuoltoa Suomessa ja niiden merkitys kasvaa koko ajan. Varsinkin ikäihmisille suunnattujen laitteiden ja apuvälineiden kehitys on vilkasta. Turvateknologian lisäksi myös robotit alkavat olla iäkkäiden ihmisten päivittäistä arkea. Ne jakavat mm. lääkkeitä ja osallistuvat potilassiirtoihin ja niitä käytetään sekä kuntoutuksessa fyysisenä apuna kuin myös sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäjinä. (Tehy, 2016.)

Sote-alan toimintaympäristön muutosajurit sekä viime vuosien vaikea talouskehitys, kestävyysvaje ja tulevaisuuden kasvava palvelutarve edellyttävät rakenteellisia uudistuksia ja uusien toimintamallien käyttöönottoa sote-palvelujen organisoinnissa ja tuotannossa. Uudistukset edellyttävät terveys- ja hyvinvointialan toimijoilta ja palveluiden tuottajilta toimintatapojen uudistamista, kun palveluiden tuotanto, logiikka sekä tuottamisen ketju on mietittävä uudestaan. Lisäksi alan tuotteita ja palveluja on kehitettävä entistä asiakaslähtöisemmin ja katsottava tarvetta käyttäjien näkökulmasta. Tarvitaan uusia tapoja tuottaa palveluja kustannustehokkaasti ja laadukkaasti. (KELA, 2016; STM, 2014.)

Toteutuessaan sote-uudistuksen myötä perinteiset tilaaja-tuottajamallit tulevat korvautumaan kilpailutukseen perustuvilla, entistä asiakaslähtöisemmillä palvelujen monituottajamalleilla. Tavoitteena on ollut, että myös pienet ja keskisuuret yritykset pääsevät aiempaa helpommin mukaan tuottamaan palveluita. (Valtioneuvosto, 2016). Työ- ja elinkeinoministeriön (2011) linjausten mukaan yritysten tulee kyetä vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön esiin tuomiin tarpeisiin kehittämällä uusia yksilöllisiä palveluja yhteistyössä käyttäjäyhteisöjen ja monipuolisen toimijajoukon kanssa. Selviytyäkseen tulevaisuuden haasteista ja hyödyntääkseen kaikki mahdollisuudet, sote-ala tarvitsee entistä enemmän yhteistyötä ja jatkuvaa oppimista. (TEM, 2011.)

Sote-uudistus vahvistaa ekosysteemi – ajattelua

Tulevaisuudessa hyvinvointipalveluja tuotetaan monitoimijaisessa verkostoyhteistyössä, jossa tiedon jakaminen ja tiedon integraatio sekä yhteistyö ja yhteiskehittäminen ovat olennaisia edellytyksiä yhteisten tavoitteiden luomiselle ja niiden saavuttamiselle. Toimintaympäristön muutos edellyttää hyvinvointialan toimijoilta entistä ketterämpää toimintakykyä, uutta monialaista palveluosaamista sekä uudenlaisia tapoja toimia yhteistyössä muiden kanssa.

Palvelukokonaisuuksien ja saumattomien palveluketjujen rakentaminen sekä digitalisaation ja teknologian käytön lisääntyminen palvelutuotannossa ovat uudistuksia, jotka haastavat eri toimijat toimimaan yhteistyössä laajasti myös oman toimialan ulkopuolella. Alan yritykset ovat kuitenkin keskimäärin pieniä ja niiden haasteena on palvelutarjonnan ja asiakaskunnan laajentaminen sekä verkosto-osaamisen ja verkostotoiminnan kehittäminen (STM & Kuntaliitto, 2015).

Terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategian (TEM, 2014) mukaan kilpailukyvyyn vahvistamiseksi tulee kehittää kansallisia ja paikallisia terveyteen liittyviä toimintaympäristöjä, ekosysteemejä, joissa on riittävästi innovaatioita ruokkivia aineksia ja prosesseja. Ekosysteemikäsitys ei ole vielä kovin selkeä, mutta sitä on yleisimmin käytetty innovaatioita, yrityksiä tai yrittäjyyttä käsittelevässä tutkimuksessa ja kirjallisuudessa (Salminen & Mikkilä, 2016). Luonnontieteistä peräisin olevalla ekosysteemi -käsitteellä viitataan useiden, keskinäisessä riippuvuussuhteessa olevien organismien muodostamaan yhteisöön, joka rajautuu tietylle alueelle.

Liiketoimintaekosysteemit ovat laajimmillaan globaaleja yritysten arvoverkostoja ja avaintoimijoina ovat vakiintuneet, erityisesti suuryritykset, kun taas innovaatio- ja yrittäjäekosysteemi – näkökulmat kohdistuvat lähinnä kansalliseen, alueelliseen tai paikalliseen toimintaan (Salminen & Mikkilä, 2016.) Innovaatioekosysteemissä tuotoksena on ensisijaisesti osaamisen ja kyvykkyyden kehittäminen sekä tutkimustiedon valjastaminen uusien innovaatioiden synnyttämiseen. Avaintoimijoina ovat tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimijat. Yrittäjäekosysteemissä toiminta on paikallista tai alueellista, jossa toimijoina ovat eri kokoiset yritykset ja toiminnan tavoitteena on kasvuhakuinen yrittäjyys. (Salminen & Mikkilä, 2016.)

Ekosysteemi sopeutuu ympäristön muutoksiin ja on itsessään kokeilualusta, jossa paikallinen yritysten, kehittäjien ja osaajien verkosto tuottaa jatkuvasti uusia ideoita sekä mahdollistaa uusien yritysten ja innovaatioiden syntymisen. Ekosysteeminen toiminta edellyttää alueen toimijoilta yhä suurempaa valmiutta kehittää ja soveltaa osaamista ja rohkeutta pilotoida ja oppia yhteisistä kokeiluista. Eri toimijoiden välisessä yhteistyössä päämäärien toteutuminen edellyttää yhteisiä toimintatapoja ja sujuvia tietovirtoja toimijoiden välillä. (Hautamäki & Oksanen, 2012).

Alueellisen hyvinvointialan ekosysteemin kehittyminen

Päijät-Hämeessä on noin 2500 hyvinvointialan yritystä ja ne työllistävät lähes 5000 henkilöä. Yritykset tuottavat sosiaali- ja terveys-, kuntoutus- ja terveystoimintaa, terveys- ja hyvinvointimatkailu sekä luonto- ja elämispalveluja ja/tai tuotteita ja niihin liittyviä teknologioita ja välineitä (LAMK, 2015). Alueella on luotu hyvinvointialan verkostoyhteistyön edellytyksiä jo useiden vuosien ajan keskeisten tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden toimesta. Näistä toimista ja alueellisista strategisista tavoitteista huolimatta alueen hyvinvointialan toimijoiden kenttä on edelleen hajanainen verrattuna esimerkiksi alueella toimiviin vilja- ja megatroniikkaklustereihin.

Alueellisesti hyvinvointialan eri toimijoiden ja yritysten välinen yhteistyö on jäsentymätöntä ja kehittämistoimintaa tehdään erillään, jolloin sen synergiaetua jää puutteelliseksi. Tämän johdosta ja varsinkin nyt muuttuvassa sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristössä, Päijät-

Hämeen alueella on tarve vahvistaa hyvinvointialan ekosysteemimäistä toimintaa ja rakentaa hedelmällistä maaperää uusien yritysten sekä liiketoimintamahdollisuuksien syntymiselle.

Hyvinvointialan yritysten sekä muiden alan toimijoiden välisen yhteistyön kehittämisen tarve nousi esille myös Hyvinvointialan ekosysteemi -hankkeessa toteutetussa nykytila-analyysissä (Rinkinen, 2017). Hankkeen toteuttajia olivat LAMK, LUT Lahti, LADEC sekä Lahden kaupunki. Kysely- ja haastattelututkimuksen toteuttaneen Lappeenrannan teknillisen yliopiston tutkijatohtori Rinkisen (2017) mukaan elementtejä alueellisen ekosysteemimäisen toiminnan kehittämisen pohjalle on jo olemassa runsaasti ja näitä tulisi myös aktiivisesti hyödyntää ja kehittää eteenpäin.

Dynaamista yhteistyötä HYVÄ -hankkeessa

Hyvinvointialan alueellisen ekosysteemimäisen toiminnan kehittymistä varten on käynnistetty Lahden ammattikorkeakoulussa HYVÄ -Hyvinvointialan osaamiskeskittymä Päijät-Hämeen hyvinvointiliiketoiminnan veturina – hanke ajalle 1.5.2017 – 31.10.2019 (LAMK, 2017). Hanketta rahoittaa Hämeen ELY-keskus. Hankkeessa hyvinvointialalla tarkoitetaan erilaisia julkisia, yksityisiä ja kolmannen sektorin sosiaali- ja terveystalouksia sekä yleisemmin terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä, mukaan lukien hyvinvointialaan liittyvät tuotteet ja teknologia sekä liikuntapalvelut ja erilaiset kotiin vietävät palvelut, kuten siivous- ja ateriapalvelut.

Yritykset eivät useinkaan enää pärjää kilpailussa pelkästään omalla osaamisellaan, vaan tarvitsevat lisäksi yhteistyökumppanien tarjoamaa osaamista. Yhteistyökumppanit voivat olla muita yrityksiä, julkishallinnon edustajia tai kehittämis-, tutkimus- ja koulutusorganisaatioita, joilla on tärkeä rooli myös uusien ideoiden testauksen, kehittämisen ja jakamisen alustoina. HYVÄ- hankkeessa ekosysteemimäinen toiminta nähdään dynaamisena yhteistyönä, jossa eri toimijat ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään ja jossa hyödynnetään paikallista tietoa ja osaamista.

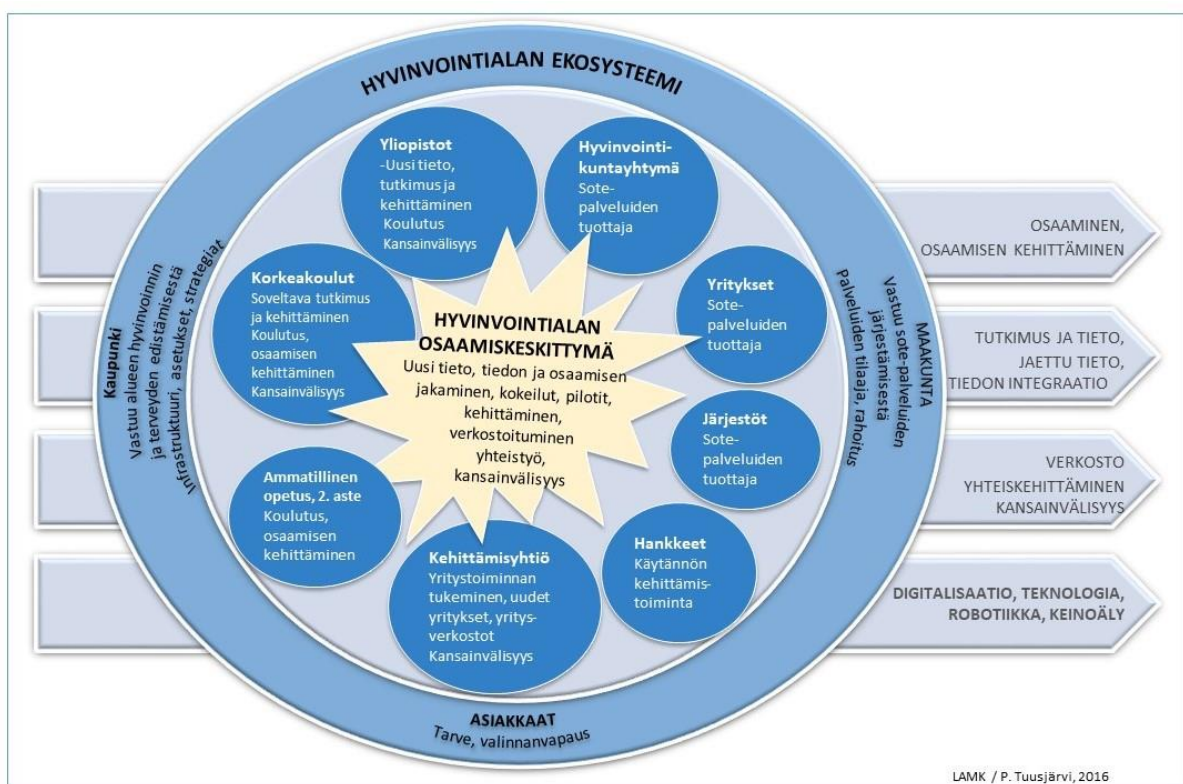
Hankkeessa toiminta kohdistuu toimijoiden välisten vuorovaikutussuhteiden ja rajapintojen sekä toimenpiteiden yhteensopivuuden kehittämiseen. Hanke yhdistää Päijät-Hämeen hyvinvointi- ja terveysalan sekä sen rajapinnassa toimivat yritykset, olemassa olevat yritysten verkostot, julkisen ja kolmannen sektorin toimijat sekä yliopistot ja korkeakoulut vuorovaikutteiseksi verkostoksi.

Osaamiskeskittymän toimintamalli

HYVÄ -hankkeen päätavoitteena on pilotoida hyvinvointialan osaamiskeskittymän toimintamallia. Osaamiskeskittymä vahvistaa alueellisen ekosysteemin kehittymistä tarjoamalla alueen hyvinvointialan toimijoiden käyttöön monipuolista osaamista sekä laajan yhteistyöverkoston. Toimintamallissa ekosysteemin keskeiset toimijat

- vahvistavat alueen hyvinvointialan yritysten ja muiden toimijoiden verkostoitumista ja osaamisen kehittämistä,
- lisäävät asiakaslähtöisyyteen perustuvaa uusien palveluiden ja tuotteiden kehittämistä,
- edistävät kokeilukulttuuria tukevaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä pilotointia
- tukevat hyvinvointiliiketoiminnan laajentumista, uusien yritysten syntymistä sekä alan toiminnan kansainvälistymistä

Osaamiskeskittymän toiminnan läpileikkaavina teemoina ovat verkostoyhteistyön ja osaamisen kehittäminen sekä teknologian ja kansainvälisyyden hyödyntäminen kansainvälisyyden, tutkimuksen ja tiedon avulla (kuva 1).

Kuva 1. Päijät-Hämeen osaamiskeskittymän toimijat, toiminnot ja läpileikkaavat teemat.

Osaamiskeskittymän toimintamallin rakentuminen toteutuu järjestämällä monialaisia kehittämisfoorumeita, työpajoja sekä kansallisia ja kansainvälisiä seminaareja. Toiminta tarjoaa kaikille Päijät-Hämeen hyvinvointi- ja terveysalan ja sen rajapinnassa toimiville toimijoille hedelmällisen maaperän yhteistyölle ja vuorovaikutukselle, joka on oleellista yhteiselle kehittämiselle ja uusien ideoiden syntymiselle.

Toukokuussa 2017 aloitetussa Hyvä-hankkeessa on tähän mennessä järjestetty kolme työpajaa: Tulevaisuuden pelikenttä, Digitalisaatio hyvinvointialalla sekä Monituottajamalli ja valinnanvapaus. Ensimmäisten työpajojen tarkoituksena on ollut toimijaverkoston ja yhteistyön

rakentumisen ohella tiedon jakaminen ajankohtaisimmista sote-alaan vaikuttavista asioista. Helmikuussa 2018 järjestetään ensimmäinen, tuotteiden ja palveluiden innovointia tukeva Asiakaslähtöisten tuotteiden ja palveluiden kehittäminen - työpajan, joka myös aloittaa yhteistyön LAMKin ja Sitran Soteuttamon kanssa. Sitran ja sen kumppaneina toimivien viiden kuntaseudun - Hämeenlinna, Jyväskylä, Keski-Uudenmaan SOTE, Tampere ja Ylä-Savon SOTE -fasilitoima Soteuttamo on sosiaali- ja terveysalan uudistamisen ja verkostojen kehittämisen työkalupakki. Myös muut innostuneet soten uudistajat, kuten nyt Lahden ammattikorkeakoulu, ovat lähteneet mukaan Soteuttamoon vuoden 2018 alusta.

Helmikuussa järjestettävä työpaja käynnistää kevään ajan kestävän Soteuttamo –hackathonin, jossa yrityksillä, julkisilla toimijoilla ja järjestöillä on mahdollisuus saada käyttöönsä kehittämisryhmä pohtimaan esille tuotua aitoa haastetta tai ongelmaa. Kehittämisryhmään kuuluu eri alojen AMK ja yliopisto-opiskelijoita. Kehittäjäryhmät esittelevät työstettyjä ratkaisuideoita huhtikuussa järjestettävässä tilaisuudessa, jossa myös palkitaan parhaimmat kehitysideat. Parhaimmillaan hackathonissa työstetyt kehitysideat tuottavat yrityksille, julkiselle toimijalle ja järjestöille pilotoitavia uusia tuotteita tai palvelukonsepteja.

LÄHTEET

Hautamäki, A. & Oksanen, H., 2012. Suuntana innovaatiokeskittymä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Agora Center.

Hyypiä, M-L., 2016. Etälääkäripalvelut - käytännön lääkärin näkökulma. Seminaariesitys 31.5.2016. (Verkojulkaisu) (Viitattu 9.1.2018) Saatavissa:

https://www.tampere.fi/tiedostot/m/DLPzpdB9/M_L_Hyypia_Etalaakaripalvelut.pdf

Kansaneläkelaitos, 2016. Digitalisaatio muokkaa sotea. [Verkojulkaisu] [Viitattu 23.11.2017].

Saatavissa: <https://sosiaalivakuutus.fi/digitalisaatio-muokkaa-sotea/>

Lahden ammattikorkeakoulu (2017). HYVÄ - Hyvinvointialan osaamiskeskittymä Päijät-Hämeen hyvinvointiliiketoiminnan veturina – hanke. [Viitattu 10.1.2018]. Saatavissa:

<https://www.hyvahanke.fi/>

Lahden ammattikorkeakoulu (2015). Hypake -Hyvinvointialan kehittämisalusta ja palveluinnovaatiot -hanke. [Verkojulkaisu] [Viitattu 23.11.2017]. Saatavissa:

<http://www.lamk.fi/projektit/hypake/Sivut/default.aspx>

Perälä, J., 2017. Millaista osaamista tulevaisuuden sote-ammattilainen tarvitsee? Miltä näyttää vuoden 2030 sote? Sitra Graduate Morning, *Future Caren opiskelijoille suunnattu tilaisuus ke 25.10.2017*. [Verkojulkaisu] [Viitattu 5.1.2018]. Saatavissa:

<https://www.sitra.fi/blogit/graduate-morning-millaista-osaamista-tulevaisuuden-sote-ammattilainen-tarvitsee/>

Rinkinen, S., 2017. Kohti ekosysteemimäistä toimintaa? Päijät-Hämeen hyvinvointialan yhteistyöverkoston nykytila ja tulevaisuudennäkymiä. Hyvinvointialan ekosysteemi -hankkeen nykytila-analyysi. Lappeenrannan teknillinen yliopisto, LUT Lahti. Saatavissa:

<https://www.hyvahanke.fi/materiaalia>

Salminen, V. & Mikkilä, K., 2016. Yrittäjäekosysteemit kasvun ajurina. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi. Policy Brief 1/2016. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 30.11.2017].

Saatavissa: <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=10201>

Sitra, 2017a. Megatrendit 2017. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 5.1.2018]. Saatavissa:

<https://www.slideshare.net/SitraFund/megatrendit-2017>

Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto, 2014. Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palvelujen tukena - Sote-tieto hyötykäyttöön -strategia 2020. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017].

Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125500/URN_ISBN_978-952-00-3548-8.pdf?sequence=1

Tehy. 2016. Tehy vaatii robotiikka- ja digitalisaatiostrategiaa sosiaali- ja terveysalalle.

Mediatiedote 23.11.2016. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017]. Saatavissa:

<https://www.tehy.fi/fi/mediatiedote/tehy-vaatii-robotiikka-ja-digitalisaatiostrategiaa-sosiaali-ja-terveysalalle>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Tiedonhallinta sosiaali- ja terveysalalla. Kanta-palvelut.

[Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/tietojarjestelmapalvelut/terveydenhuollon-tiedonhallinta/kanta-palvelut>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017. Onnistuessaan sote avaa markkinat pk-yrityksille.

Maakuntauudistus. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017]. Saatavissa:

http://tem.fi/maakuntauudistus/-/asset_publisher/Ov7RUg898Mk1/blog/onnistuessaan-sote-avaa-markkinat-pk-yrityksille

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2014. Terveystieteen tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategia 2014. TEM raportteja 12/2014. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017]. Saatavissa:

<https://tem.fi/documents/1410877/2871099/Terveystieteen+tutkimus+ja+innovaatiotoiminnan+kasvustrategia+26052014.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011. Hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittinen kehittäminen – HYVÄ - ohjelma. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017].

Saatavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2934378/Hyvinvointialan+ty%C3%B6-+ja+elinkeinopoliittinen+kehitt%C3%A4minen+-+HYV%C3%84+2011-2015,+Tavoitteet+ja+toimenpiteet>

Valtioneuvosto, 2017. Maakunta- ja sote-uudistus. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017].

Saatavissa: <http://alueuudistus.fi/soteuudistus/digitalisaatio>

Valtioneuvosto, 2016. Mitä sote-uudistus tarkoittaa minulle. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019 hallituksen esitysluonnoksen mukaisesti. Valtioneuvosto 11/2016. [Verkkajulkaisu] [Viitattu 23.11.2017]. Saatavissa:

http://alueuudistus.fi/documents/1477425/2271254/Mit%C3%A4+sote-uudistus+tarkoittaa+minulle_SU.pdf/ceb57cb2-025d-44a2-80bf-c2634d7c66b5

Kirjoittaja

Pirjo Tuusjärvi, TKI –asiantuntija ja HYVÄ –hankkeen projektipäällikkö
Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala